

חציית הירדן בכניסה לארץ

הצעה להפטרה חלופית לשביעי של פסח

מים ראשונים: קבע מי שקבע את שירת דוד בשמואל ב פרק כב (מצויה גם בתהלים פרק יח) כהפטרה, היינו הקריאה בנביא, של שביעי של פסח. הבחירה בפרק זה באה מן הסתם בשל ההקבלה שירה – שירה, שירת דוד כנגד שירת הים, ומסיבה זו חוזרת הפטרה זו גם בפרשת שירת האזינו.¹ (לפרשת בשלח נקבעה שירת דבורה בשופטים פרק ד). אם יורשה לנו, נציע את פרקים ג-ד ביהושע המתארים את חציית הירדן, כהפטרה חלופית לשביעי של פסח - נס קריעת ים סוף ביציאה ממצרים והכניסה למדבר בהנהגת משה, כנגד נס עצירת מי הירדן בכניסה לארץ בהנחיית יהושע ממשיך דרכו של משה.² ולא באנו כמובן לשנות ממנהג שקבעו ראשונים, רק להציע לקרוא פרק זה ולדרוש בו בשולחן החג של שביעי של פסח ואולי גם בדרשה בבית הכנסת.

יהושע פרקים ג-ד – חציית הירדן בכניסה לארץ

וַיִּשְׁכַּח יְהוֹשֻׁעַ בְּבִקְרֵי וַיִּסְעוּ מֵהַשְּׁטִיּוֹת וַיָּבִיאוּ עַד הַיַּרְדֵּן הוּא וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְנוּ שָׁם טָרְס וַעֲבָרוּ: וַיְהִי מִקְצֵה שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַיַּעֲבְרוּ הַשְּׁטִיּוֹת בְּקֶרֶב הַמַּחְנֶה: וַיִּצְווּ אֶת הָעָם לֵאמֹר כִּרְאוּתְכֶם אֶת אַרְוֹן בְּרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם וְהַכְהִינִים הַלְוִיִּם נְשָׂאִים אֹתוֹ וְאַתֶּם תִּסְעוּ מִמְּקוֹמְכֶם וְהִלַּכְתֶּם אַחֲרָיו: אֲדָרְחֹק יִהְיֶה בֵּינֵיכֶם וּבֵינוּ וּבֵינֵינוּ³ כְּאֶלְפִים אִמָּה בַמִּדְבָּר אֶל תִּקְרְבוּ אֵלָיו לְמַעַן אֲשֶׁר תִּדְעוּ אֶת הַדְרֹךְ אֲשֶׁר תִּלְכוּ בָּהּ כִּי לֹא עֲבַרְתֶּם בְּדֶרֶךְ מִתְמוֹל שְׁלֹשׁוֹם: ס⁴ וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל הָעָם הַתְּקַדְּשׁוּ כִּי מִחָר יַעֲשֶׂה ה' בְּקֶרְבְּכֶם נִפְלְאוֹת: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר שָׂאוּ אֶת אַרְוֹן הַבְּרִית וְעָבְרוּ לִפְנֵי הָעָם וַיִּשָּׂאוּ אֶת אַרְוֹן הַבְּרִית וַיִּלְכוּ לִפְנֵי הָעָם: ס⁵ וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם הַזֶּה אֶחָל גְּדֹלְךָ בְּעֵינַי כֹּל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעוּן כִּי פָאֲשֶׁר הִיִּיתִי עִם מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ: וְאַתָּה תִצְוֶה אֶת הַכֹּהֲנִים לְשָׂאֵי אַרְוֹן הַבְּרִית לֵאמֹר כְּבָאֲכֶם עַד קֵצָה מִי הַיַּרְדֵּן בַּיַּרְדֵּן תַּעֲמְדוּ: פ

וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גִּשׁוּ הֵנָּה וְשָׁמְעוּ אֶת דְּבַר ה' אֱלֹהֵיכֶם: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי אֵל חַי בְּקֶרְבְּכֶם וְהוֹרֵשׁ יוֹרֵשׁ מִפְּנֵיכֶם אֶת הַכְּנַעֲנִי וְאֶת הַחִתִּי וְאֶת הַחִוִּי וְאֶת הַפְּרִזִּי וְאֶת הַגְּרִגִּשִׁי וְהַקְּאִמִּי וְהַיְבוּסִי: הֵנָּה אַרְוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ עָבַר לִפְנֵיכֶם בַּיַּרְדֵּן: וְעַתָּה קְחוּ לְכֶם שְׁנֵי עֶשֶׂר אִישׁ מִשְׁבְּטֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְשֹׁבֵט: וְהִיָּה כְּנוּחַ פְּפוֹת רִגְלֵי הַכֹּהֲנִים נְשָׂאֵי אַרְוֹן ה' אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ בְּמִי הַיַּרְדֵּן מִי הַיַּרְדֵּן יִפְרֹתוּן הַמַּיִם הַיַּרְדִּים מִלְמַעְלָה וַיַּעֲמְדוּ נֹד אֶחָד: וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָעָם מֵאֶהְלִיָּהֶם לְעָבַר אֶת הַיַּרְדֵּן וְהַכֹּהֲנִים נְשָׂאֵי הָאַרְוֹן הַבְּרִית לִפְנֵי הָעָם: וַיָּבֹאוּ נְשָׂאֵי הָאַרְוֹן עַד הַיַּרְדֵּן וְרִגְלֵי הַכֹּהֲנִים נְשָׂאֵי הָאַרְוֹן נִטְּבְלוּ בַקִּצָּה הַמַּיִם וְהַיַּרְדֵּן מָלֵא עַל כָּל גְּדוֹתָיו כֹּל יְמֵי קִצְרֵי: וַיַּעֲמְדוּ הַמַּיִם הַיַּרְדִּים מִלְמַעְלָה קְמוּ נֹד אֶחָד הַרְחֵק מֵאֵד בְּאֵד מֵאֵד הָעִיר אֲשֶׁר מִצַּד צָרְתוֹ וְהַיַּרְדִּים עַל יָם הָעֲרָבָה יָם הַמֶּלַח תִּמְנוּ נִכְרְתוּ וְהָעָם עָבְרוּ נֹד רִיחוֹ: וַיַּעֲמְדוּ הַכֹּהֲנִים נְשָׂאֵי הָאַרְוֹן בְּרִית ה' בְּחַרְבָּה בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן הֵכֵן וְכָל יִשְׂרָאֵל עָבְרִים בְּחַרְבָּה עַד אֲשֶׁר תִּמְנוּ כָּל הַגּוֹי לְעָבַר אֶת הַיַּרְדֵּן: וַיְהִי פָאֲשֶׁר תִּמְנוּ כָּל הַגּוֹי לְעָבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן פ

וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: קְחוּ לְכֶם מִן הָעָם שְׁנַיִם עֶשֶׂר אַנְשִׁים אִישׁ אֶחָד מִשְׁבֵּט: וַיָּצִוּ אוֹתָם לֵאמֹר שָׂאוּ לְכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצֵּב רִגְלֵי הַכֹּהֲנִים הֵכֵן שְׁתִּים עֶשְׂרֵה אַבְנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם

¹ שאמנם נדחית בשנים רבות מפני הפטרת שבת שובה.

² ויהא בכך גם מימוש הבטחת "תביאמו ותיטעמו בהר נחלתך" של שירת הים שקוראים בתורה בשביעי של פסח, וכמו כן חיבור להפטרה של יום טוב ראשון של פסח ביהושע פרק ה, אם כי בסדר פרקים הפוך (כפי שאמנם נמצא במקצת מחזוריים). בכך גם יזכו כל חמשת הפרקים הראשונים של ספר יהושע להיכנס לספר ההפטרות. וכבר עמדו חכמים על ייחודו של ספר יהושע כממשיכם של חמשת חומשי התורה, כמאמרם בגמרא נדרים כב ע"ב: "אלמלא חטאו ישראל - לא ניתן להם אלא חמישה חומשי תורה וספר יהושע בלבד, שערכה של ארץ ישראל הוא".

³ הרבה קרי וכתוב יש בפרקים אלה וכאן מסביר רש"י שהכתוב "ובינינו" הוא בדרך הדרש, רמז לארוננו של יוסף שהיה מהלך לצד ארון של שכינה. ראה דברינו **שני ארונות היו (ואולי שלושה)** בפרשת עקב. ועוד על הארון נרחיב להלן.

⁴ האות סמ"ך באה לציין 'פרשה סתומה' היינו מתן רווח ללא שורה חדשה בין הפסוקים שעד כאן ובין אלה שיבואו להלן. האות פ מסמלת 'פרשה פתוחה' היינו רווח עד סוף השורה והתחלת הפסוק הבא יבוא בשורה חדשה. את החלוקה כאן עשינו על בסיס הטקסט שבפרויקט השו"ת. בתנ"ך קורן הכל פרשות סתומות.

⁵ עפ"י חלוקת ה"ך לסדרים (האות סמ"ך שמופיעה כאן היא כאמור עניין אחר של 'פרשה סתומה'), בפסוק הבא מתחילה סדרה ב של ספר יהושע שנמשכת עד סוף פרק ד כמובא להלן.

⁶ ראה פירוש רד"ק שכאן רומז הקב"ה ליהושע על נס חציית הירדן: "כי כאשר הייתי עם משה - כי כמו שבקעתי הים לפני משה כן אבקע הירדן לפניך וזוה ידעו כי כאשר הייתי עם משה כן אהיה עמך".

במלון אשר תלינו בו הלילה: ס ויקרא יהושע אל שנים העשר איש אשר הכין מבני ישראל איש אחד איש אחד משבט: ויאמר להם יהושע עברו לפני ארון ה' אלהיכם אל תוך הירדן והרימו לכם איש אבן אחת על שכמו למספר שבטי בני ישראל: למען תהיה זאת אות בקרבכם כי ישאלו בניכם מחר לאמר מה האבנים האלה לכם: ואמרתם להם אשר נכרתו מימי הירדן מפני ארון ברית ה' בעברו בירדן נכרתו מי הירדן והיו האבנים האלה לזכרון לבני ישראל עד עולם: ויעשו כן בני ישראל כאשר צוה יהושע וישאו שתי עשרה אבנים מתוך הירדן כאשר דבר ה' אל יהושע למספר שבטי בני ישראל ויעברום עמם אל המלון וינחום שם: ושתים עשרה אבנים הקים יהושע בתוך הירדן תחת מצב רגלי הכהנים נשאי ארון הברית והיו שם עד היום הזה:⁷ והכהנים נשאי הארון עמדים בתוך הירדן עד תם כל הדבר אשר צוה ה' את יהושע לדבר אל העם ככל אשר צוה משה את יהושע וימקרו העם ויעברו: והיו כאשר תם כל העם לעבור ויעבר ארון ה' והכהנים לפני העם: ויעברו בני ראובן ובני גד ויחזי שבט המנשה חמשים לפני בני ישראל כאשר דבר אליהם משה: כארבעים אלף חלוצי הצבא עברו לפני ה' למלחמה אל ערבות ריחו: ס ביום ההוא גדל ה' את יהושע בעיני כל ישראל ויראו אתו כאשר ראו את משה כל ימי חייו: פ

ויאמר ה' אל יהושע לאמר: צוה את הכהנים נשאי ארון העדות ויעלו מן הירדן: ויצו יהושע את הכהנים לאמר עלו מן הירדן: והיה בעלות פעלות הכהנים נשאי ארון ברית ה' מתוך הירדן נתקו פפות רגלי הכהנים אל החרבה וישבו מי הירדן למקומם וילכו כתמול שלשום על כל גדותיו:⁸ והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון ויחזו בגלגל בקצה מזרח ריחו: ואת שתי עשרה האבנים האלה אשר לקחו מן הירדן הקים יהושע בגלגל: ויאמר אל בני ישראל לאמר אשר ישאלו בניכם מחר את אבותם לאמר מה האבנים האלה: והודעתם את בניכם לאמר ביבשה עבר ישראל את הירדן הזה: אשר הוביש ה' אלהיכם את מי הירדן מפניכם עד עברכם כאשר עשה ה' אלהיכם לים סוף אשר הוביש מפנינו עד עברנו: למען דעת כל עמי הארץ את גד ה' כי חזקה היא למען יראתם את ה' אלהיכם כל הימים:⁹

מסכת סוטה דף לד עמוד א – על פתחה של הארץ¹⁰

מלמד, שהיו מים נגדשין ועולין כיפין על גבי כיפין יתר משלוש מאות מיל, עד שראו אותן כל מלכי מזרח ומערב, שנאמר: "ויהי כשמוע כל מלכי האמורי אשר בעבר הירדן ימה וכל מלכי הכנעני אשר על הים את אשר הוביש ה' את מי הירדן מפני בני ישראל עד עברם וימס לבבם ולא היה בהם עוד רוח מפני בני ישראל". ... עודם בירדן, אמר להם יהושע: דעו על מה אתם עוברים את הירדן, על מנת שתורישו את יושבי הארץ מפניכם, שנאמר: "והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם וגו'". אם אתם עושין כן - מוטב, ואם לאו - באין מים ושוטפין אותיכם. מאי אותיכם? אותי ואתכם.¹¹

⁷ ראה פירוש רש"י שמסביר שהיו שתי קבוצות של 12 אבנים. אחת שהוקמה בתוך הירדן והשנייה שלקחו איתם בני ישראל על מנת להקים את המזבח בהר עיבל "ולכתוב עליהם את דברי התורה ... כמצוות משה", כפי שמתואר בפרשת כי תבוא. ראה דבריני [האבן השמורה את האבן](#). וכל אלה בנוסף לאבנים שנלקחו משפת הירדן והושמו לרגלי הכהנים בירדן וכנראה נשארו שם.

⁸ החזרה כאן על הארון והכהנים, לאחר שלכאורה עברו כולם לצד מערב של הירדן בסוף הקטע הקודם, מוסברת ברש"י עפ"י הגמרא בסוטה לד שבתחילה נכנסו הכהנים מעט אל הירדן עם הארון "נטבלו רגלי הכהנים בקצה המים", ואז נעצרו המים באדם והעם עבר את הירדן לצד מערב. לאחר שכל העם עבר, "נתקו כפות רגלי הכהנים לאחוריהם אל החרבה על השפה שנכנסו בה שהיו עומדים אצלה, וחזרו המים לאחוריהם לילך כתמול שלשום. נמצא ארון ונושאו מצד זה וכל ישראל מצד זה". או אז אירע נס שני: "נשא הארון את נושאו ועבר". נמצאו ישראל חולפים על פני הארון בעברם בירדן ועל כך עוד בהמשך.

⁹ מקבילות רבות ניתן למצוא בין תיאור זה של חציית הירדן בכניסה לארץ ובין חציית ים סוף ביציאה ממצרים: הארון ההולך לפני המחנה אשר מזכיר את הענן ביציאת מצרים, "כי ישאלו בניכם" מול "כי ישאלך בנך", "ביום ההוא גידל ה' את יהושע" מול "ויאמינו בה' ובמשה עבדו", מעבר ביבשה מול מעבר בחרבה ועוד. גם בלוח השנה - שני האירועים היו בחודש ניסן. בט"ו בניסן יצאו ממצרים, בכ"א בניסן חצו את ים סוף ובי' בניסן חצו את הירדן. אבל העיקר הם הפסוקים האחרונים אשר מקשרים את שני האירועים האלה באופן ברור ביותר, כולל הצינוי לדורות, ככתוב: "והודעתם את בניכם לאמר ביבשה עבר ישראל את הירדן הזה: אשר הוביש ה' אלהיכם את מי הירדן מפניכם עד עברכם כאשר עשה ה' אלהיכם לים סוף אשר הוביש מפנינו עד עברנו". אך בעוד שזכירת יציאת מצרים ונס ים סוף הם באמירה ובזכרון, כאן, על פתחה של ארץ ישראל, מוקם מצג חזותי. אבנים שיזכירו לדורות את חציית הירדן ובעקבותיה גם את חציית ים סוף. וכבר הערנו שהיו אנשים שראו את שניהם.

¹⁰ נתבשמ ממספר מדרשים על ההפטרה ולא נוכל כמובן להביא את כולם. הנושא ראוי לדף מפורט יותר. ראו ילקוט שמעוני ומפרשי המקרא על פרקים אלה.

¹¹ נפתח במקום שסיימנו במקרא, בגודל הנס על פתחה של ארץ ישראל ובמסר הכפול שלו: כלפי חוץ וכלפי פנים. כלפי חוץ היינו כלפי אומות העולם שלא ראו את נס קריעת ים סוף, רק שמעו את שמעו. וכאן ביהושע נוצר בירדן עמוד מים ענק שנראה לעיני "כל מלכי מזרח ומערב". וכלפי פנים, בעיצומו של המעבר בירדן מסביר יהושע בלשון תקיפה לבני ישראל שנס זה הוא אזהרה שיורישו את הארץ. יהיו אמנם עוד כמה ניסים בתחילת כיבוש הארץ החל מנפילת חומות יריחו וכלה בשמש בגבעון דום וירח בעמק אילון. אבל בהדרגה ייפסקו הניסים ואתם תתחילו לחיות חיים טבעיים (בדומה לאבות שאתם כעת מקיימים את ההבטחות שנתנו להם). ויש בחציית הירדן בימי יהושע כך גם תיקון לחטא המרגלים של משה שאמרו, דברים א כח: "אנה אנחנו עלים אחינו

מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה יא - "וישכם יהושע בבוקר"

"עד בוקר"¹² ללמדך כשתצא לדרך היכנס בכי טוב וצא בכי טוב. וכן אתה מוצא שהאבות והנביאים נהגו בדרך ארץ: "וישכם אברהם בבקר" (בראשית כב ג), "וישכם יעקב בבקר" (שם כח יח), "וישכם משה בבקר" (שמות לד ד), "וישכם יהושע בבקר" (יהושע ג א), "וישכם שמואל לקראת שאול בבקר" (שמואל א טו יב). והלא דברים קל וחומר: והלא האבות והנביאים שהלכו לעשות רצונו של מי שאמר והיה העולם נהגו בדרך ארץ, שאר בני אדם על אחת כמה וכמה. וכן הוא אומר: "תשת חושך ויהי לילה" (תהלים קד כ), ואומר: "הכפירים שואגים לטרף", ואומר: "תתן להם ילקוטון", ואומר: "תזרח השמש יאספון וכו'". מכאן ואילך: "יצא אדם לפעול ולעבודתו עדי ערב" ואומר: "מה רבו מעשיך ה' וגו'".¹³

מדרש תהלים (שחר טוב; בובר) מזמור מב – השכמה מחטא השיטים

"מה תשתוחחי נפשי ותהמי עלי הוחילי לאלהים כי עוד אודנו ישועות פניו". שלא אודנו כבראשונה שעשה להם נסים, עכשיו אודנו שנייה כשיושיעני שנייה מן האומות, לכך נאמר: "כי עוד אודנו" ... אמרה כנסת ישראל: אני מתקנאה ואשתוחחה שאני רואה וכועסת, ואתה מה איכפת לך ... אני הוא עלי נפשי תשתוחח. "על כן אזכרך מארץ ירדן" - נזכרת אני כשעברתי את הירדן מה שעשית לי. אפילו כשהכעסנוך בשטים, עשית לנו נסים כשעברת לנו את הירדן. וכן הוא אומר: "וישכם יהושע בבקר ויסעו מהשטים ויבואו עד הירדן" (יהושע ג א).¹⁴

תנא דבי אליהו רבה (איש שלום) פרשה יח – התקדשו והכינו צידה

אם רוצה אתה ללמוד וחפץ אתה בדברי תורה, צא למד מראשו של עניינך¹⁵ תחלת מעשים כולם. כשעמדו אבותינו על הר סיני לקבל עליהם תורה מסיני, אמר לו הקב"ה למשה: "לך אל העם וקדשתם" (שמות יט ז). בא משה ואמר להם: "היו נכונים לשלשת ימים" ... כך אמר להם: בדלו עצמכם מעבירה ומגזל ומדבר מכוער, כדי שתהו כולכם טהורים בשעה שתעמדו על הר סיני. בא יהושע ואמר להן: "התקדשו כי מחר יעשה ה' בקרבכם נפלאות" (יהושע ג ה). ואומר: "הכינו לכם צידה" (שם א יא), וכי צידה (בלבד) היתה שם? והלא אינן אלא אוכלי המן, שהיו מלקטין אתו בבקר בבקר ומניחין אתו עד הערב ... מה תלמוד לומר "והכינו לכם צידה"? אלא אם כן אמר להם: עשו תשובה כדי שתיכנסו לארץ ותאכלו מתבואת הארץ, שנאמר: "וישביתו המן ממחרת".¹⁶

המסו את לבבנו, ואילו כאן: "וימס לבבם" של עמי האזור (ראה גם דברי רחב ביהושע ב יא: "ונשמע וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח", אך הם דווקא על קריעת ים סוף ולא על מעבר הירדן ומעניין מדוע).

¹² שני "עד בוקר" יש לנו בפרק יב של ספר שמות: איסור השארת נותר מקרבן הפסח (יב ז), ואיסור היציאה מהבתים. כאן, ללא ספק הכוונה לשני, לפסוק כב: " ... ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר".

¹³ "זריזים מקדימים למצוות", אבל גם מקפידים על מנהג דרך ארץ. על סיפה של ארץ ישראל נוהג יהושע בתבונה ובשיקול דעת כפי שעשה אברהם ביוצאו לעקידה, יעקב בדרכו לחרון, משה בבוקר מתן תורה ושמואל לקראת שאול (שהוא לרעה בתוכחה על שלא השמיד את עמלק). ובהמשך מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויהי פרשה ה, בקריעת ים סוף שהייתה באשמורת הבוקר, מודגש הבוקר כזמן הראוי לתפילה: "ויהי באשמורת הבוקר: אתה מוצא שתפילות הצדיקים נשמעים בבוקר: בוקרו של אברהם ... בוקרו של יצחק ... בוקרו של יעקב וכו' בקרים של נביאים העתידיים לעמוד מנין? שנאמר: ה' בוקר תשמע קולי בוקר אערוך לך ואצפה (תהלים ה ד)". והרצאה להרחיב יענין בפירוש רמב"ן לשמות יב כא שמצטט את המכילתא לעיל ומסביר אותה בדרכו.

¹⁴ פרק מב בתהלים הוא מפרקי התפילה והייחול לאלהים המרגשים שבספר. ראה דברינו [אוחילה לאל](#) בראש השנה. בתוך השתפכות והשתוחחות הנפש המבקשת ישועה בחינם: "ואתה מה איכפת לך?", צץ ועולה זכרון השכמת יהושע ובני ישראל לקראת הכניסה לארץ. אלא שכאן ממשכת הדרשה אל המשך הפסוק - אל ההשכמה והנסיעה מהשיטים! מאותו חטא קשה של דור הבנים על סיפה של ארץ ישראל. חטא שנזכר בסוף ספר במדבר ואולי נשכח מעט בעקבות אריכות ספר דברים. אלא שספר דברים משתרע על כארבעים יום מראש חודש שבט ועד פטירת משה ב' באדר. אליהם יש להוסיף את שלושים יום ימי אבל משה. אין זה זמן רב והעם עדיין מצוי בערבות מואב - השיטים. יהושע ממשיכו של משה הוא שצריך להשכים ולהסיע את העם מהשיטים. לעשות את התיקון הגדול שאינו פחות מתיקון חטא העגל ומחטא המרגלים (ששניהם לא תוקנו עד תום). יהושע משלים פעולות שמשם צריך היה לעשות ואולי בשל כך ביקש משה כל כך להיכנס לארץ. ההצעה לקרוא בפרקים ג-ד בספר יהושע בשביעי של פסח משלימה גם את לשון הגאולה החמישי "והבאתי". ראה דברינו [כוס חמישי והבאתי](#) בפסח. ארבע לשונות גאולה בליל הסדר, ולשון חמישית "והבאתי" בשביעי של פסח, שבלוח השנה שהתחדש בימינו מתחבר את "והבאתי" של ימינו.

¹⁵ עניין

¹⁶ שוב הקבלה עם משה והפעם עם מעמד הר סיני. "התקדשו" לפני קבלת התורה, ו"התקדשו" לפני הכניסה לארץ. (ראה גם "התקדשו" בדברי הימים ב פרקים כט-ל בחידוש עבודת המקדש בימי חזקיהו ועשיית קרבן פסח שלא נעשה שנים רבות). אלא של"התקדשו" של יהושע מתלווה גם "הכינו לכם צידה", משום שהמן פסק בכניסה לארץ ואי אפשר עוד להתפרנס מלחם משמים. "התקדשו" של הארץ היא שילוב של חיי רוח וחיי מעשה. באופן זה נראה להסביר את הציווי דווקא ליהושע: "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמר לעשות ככל הַקְּתוּב בו כי אִז תִּצְלִיחַ אֶת דְּרָכְךָ וְאִז תִּשְׁכַּל" (יהושע א ח). "לא ניתנה התורה לדורש אלא לאוכלי המן" אומר רבי שמעון בר יוחאי (מובא דווקא במכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מי שחולק עליו). בכניסה לארץ שבת המן וכעת צריך להתחיל לעבוד את האדמה על מנת שתהיה פרנסה (ואחרי שאכלו את תבואת הארץ של הגויים בשנים שכבשו וחלקו). עכשיו יש חשש שיתמסרו רק לעבודה ויזניחו את התורה. לכן בא הציווי דווקא בכניסה לארץ ואחרי הפסקת המן. ומכאן חיוזק גדול לשיטת ר' ישמעאל המשלבת תורה עם דרך ארץ במחלוקתו הגדולה עם רבי שמעון בר יוחאי. ראה דברינו [ואספת דגנך](#) בפרשת עקב.

מסכת תענית כ ע"א, עבודה זרה כה ע"א – היום הזה אחל גדלך

תנו רבנן: שלשה נקדמה להם חמה בעבורך: משה, ויהושע, ונקדימון בן גוריון. בשלמא נקדימון בן גוריון - גמרא.¹⁷ יהושע נמי - קרא, דכתיב: "וידום השמש וירח עמד וגו'". אלא משה מנלך? - אמר רבי אלעזר: אתיא אחל אחל, כתיב הכא: "אחל תת פחדך" (דברים ב כה), וכתוב התם: "אחל גדלך" (יהושע ג ז).¹⁸

מסכת סוטה דף לג עמוד ב - הארון האדון ההולך לפני המחנה

תנו רבנן: כיצד עברו ישראל את הירדן? בכל יום ארון נוסע אחר שני דגלים והיום נסע תחילה, שנאמר: "הנה ארון הברית אדון כל הארץ עובר לפניכם"¹⁹; בכל יום ויום לוי נושאין את הארון והיום נשאוהו כהנים, שנאמר: והיה כנוח כפות רגלי הכהנים נושאי ארון ה' וגו'. תניא: רבי יוסי אומר, בשלשה מקומות נשאו כהנים את הארון: כשעברו את הירדן, וכשהסיבו את ריחו, וכשהחזירוהו למקומו.²⁰

דברים רבה (ליברמן) פרשת עקב – כי אל חי בקרבכם

... לחי וקיים נדבקתם, לכך אתם חיים וקיימים, שנאמר: "ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום" (דברים ד ד). את מוצא שישראל נקראו חיים, שנאמר: "חיים כולכם היום", והקב"ה נקרא חי, שנאמר: "כי אל חי בקרבכם" (יהושע ג ז), והתורה נקראת חיים, שנאמר: "עץ חיים היא למחזיקים בה" (משל ג יח). "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך" (תהלים לא כ).²¹

¹⁷ כמסופר בגמרא תענית יט ע"ב שלווה שתיים עשרה מעניינות מים מהגמון אחד לצורך עולי רגלים. ראה שם.

¹⁸ מניסי יהושע לומדים לניסי משה שגם בעבורו הוקדמה (התאחרה) החמה במלחמת סיחון. ראה בהמשך הגמרא שם שעדיין הנס של יהושע היה גדול יותר משום שכתוב על נס שמש בגבעון: "ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו". אך מנגד, ראה מדרש אגדה (בובר) דברים ב כה שמקנא לכבודו של משה ואומר: "היום הזה אחל תת פחדך ... ללמדך כשם שעמדה לו חמה ליהושע, כך עמדה לו למשה רבינו, חוץ מניסי האחרות שלא יכול עליהם לעמוד שוב נביא בעולם, ולכן נאמר: על פני העמים תחת כל השמים". מה שמזכיר שאם נקרא את הפסוקים בספר דברים ובספר יהושע במלואם, נראה שאצל משה הנס היה כלפי חוץ, ככתוב: "היום הזה אחל תת פחדך ויראתך על פני העמים תחת כל השמים אשר ישמעון שמעך ורגזו וחלו מפניך" ואילו אצל יהושע הנס היה כלפי פנים, ככתוב: "היום הזה אחל גדלך בעיני כל ישראל אשר ידעו כי כאשר הייתי עם משה אהיה עמך". עדיין צריך יהושע חיזוק כלפי העם. לא פשוט להיכנס בנעליו של משה. וכבר אמרו חכמים בגמרא בבא בתרא עה ע"א: "פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה". בין כך ובין כך, ראה מדרש קהלת רבה א א שטוען שהפסוק ביהושע ג ז: "היום הזה אחל גדלך בעיני כל ישראל" היה צריך להיות תחילת ספר יהושע "אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה".

¹⁹ כמתואר במסע המחנות בספר במדבר פרק י ובמדברים.

²⁰ מדרשים ופרשנים רבים מתעכבים על שינוי זה שהארון שנישא ארבעים שנה במדבר בידי הלויים בני קהת (למרות שהיה הארון מְקַלָּה בהם, במדבר רבה ג א), וכאן לקראת חציית הירדן והכניסה לארץ, עובר הארון לצעוד בראש המחנה בריחוק של אלפיים אמה ונישא ע"י הכהנים. ראה רש"י יהושע ג ג-ד: "והלכתם אחריו - נשתנה המסע הזה משאר מסעות שכל זמן שמשוה היה קיים היה עמוד הענן נוסע תחלה ומראה להם הדרך והארון נוסע אחר ב' דגלים, עכשיו הארון נוסע תחילה: אך רחוק יהיה - כבודו של מקום הוא". ורד"ק מוסיף: "תדעו את הדרך - כדי שלא תכנסו בערבוביא ותראו מרחוק הארון ותלכו דרך ישרה כולכם אחרי הארון". ואלשיך מתאר איך בתחילה הלכו אחרי יהושע: "הנה ישראל שמו מגמת פניהם אל יהושע, בשומעם כי הוא יעבור והוא ינחיל, על כן לא נסעו עד נסע הוא, ואחריו יצאו כנגדו ונמשכים אחריו, באומרם כי יברך ה' אותם לרגל". אבל אח"כ הושם הארון קדימה: "אז בראות יהושע כן, חלק כבוד לה' ולא רצה ישימו מגמת פניהם אחריו, כי אם אחרי ארון ה' אשר שם האלקים ואחריו ה' ילכו ואחריו ימשכו". ואם נסקור את המהלך כולו, כולל חציית הירדן שראינו לעיל (הערה 8), אזי נקבל את התמונה הבאה: תחילה יהושע בראש כמנהיג מוביל, אח"כ הארון עובר לראש המחנה, הארון עם הכהנים נעמד בשפת הירדן המזרחית, כל בני ישראל עוברים על פניו, הארון נותר לבדו בצד מזרח ועובר בדרך נס לצד מערב. לאן הוא עובר משם בדיוק, לא מצאנו, אך שוב נזכר בהרחבה בכיבוש יריחו ובכינוס בהר עיבל ועוד. ראה דבריו [לגולוי של ארון הברית](#) בפרשת בהעלותך.

²¹ "אל חי בקרבכם" מעודד יהושע את העם! ומדרש בראשית רבה ה ז מחבר את "אל חי בקרבכם" עם הנס הגדול של [מועט המחזיק את המרובה](#), כאשר כל עם ישראל הצטופף בין שני בדי הארון: "אמר רבי אחא ברבי חנינא: סמכן בין שני בדי הארון, רבנן אמרין: צמצמן בין שני בדי הארון. אמר להן יהושע: ממה שהחזיקו שני בדי הארון אתכם, אתם יודעים ששכינתו של הקב"ה ביניכם, הדא הוא דכתיב: ויאמר יהושע בזאת תדעו כי אל חי בקרבכם". וכל כך למה? כי ראשית, חטא הזנות בשיטים עדיין מקטרג כפי שראינו לעיל וכפי שחוזר ומדגיש פירוש אלשיך יהושע ג ה: "הנה אחרי אומר כי רצה הקב"ה יהיה ארון הברית אדון כל הארץ מורה להם את הדרך ילכו בה (פסוק ד), הלא יהיה כמו זר נחשב לישראל באומרם הלא עדיין כמעט לא הטהרנו מעון השטים, ואיזה הדרך יחשיבנו יתברך לשלח ארון בריתו לנחותנו הדרך. על כן סמך ואמר אל יקל ערככם בעיניכם, כי הלא הכינו מעט עצמכם והתקדשו, כי הנה מחר יעשה ה' בהיותו בקרבכם נפלאות, ואין ספק דלא עביד קודשא בריך הוא ניסי לשקר". ושנית, עוד פגם מלווה את בני ישראל העוברים את ים סוף! ראה אגדת בראשית (בובר) פרק יז שעורך את ההשוואה עם משה שמל את בני ישראל לפני היציאה למצרים, בעוד יהושע מל אותם אחרי הכניסה לארץ (כמסופר בפרק ה שקראנו בראשון של פסח, אבל אנחנו בפרקים ג-ד). לאמר, שבחציית הירדן היו עדיין ערלים! "ומה ראה הים מילה וברח ולא נקרע אלא בזכות מילה ... באו למדבר ובטלו את המילה ארבעים שנה ... חוץ משבטו של לוי ... באו ישראל לעבור בירדן והיו ערלים ושבטו של לוי מהולין, והיו סובלין את הארון, ובקשו מי הירדן לחנוק את ישראל, מפני שהיו ערלים. מיד עשה להן הקב"ה נסים. באותה שעה כינס הקב"ה ששים ריבוא בין שני בדי ארון אצל הלויים, כדי שיראו מי הירדן מילה ויברחו, שנאמר: הנה ארון הברית אדון כל הארץ עובר לפניכם בירדן". והכל בעקבות הפסוק: "ויאמר יהושע בזאת תדעו כי אל חי בקרבכם". ראה גם פסוק קודם כיצד יהושע מכנס את העם סביב ארון הברית: "ויאמר יהושע אל בני ישראל גשו הנה ושמעו את דברי ה' אלהיכם". ערלים עברו בני ישראל את הירדן. המילה תהיה כבר בארץ ותשלים את הציטוט המקורי לאברהם בו נכרכה מצוות המילה עם ירושת הארץ, ככתוב בראשית יז ח-ט: "והקמתי את בריתי ביני ובינך וביין זרעך אחריו לדרתם לברית עולם להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו: ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגרדך את כל ארץ פניעו לאחזת עולם והייתי להם לאלהים". ארץ ישראל תטהר! ספר יהושע מתחבר לספר בראשית.

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח מסכתא דשירה פרשה א – עשר השירות

"את השירה הזאת" - וכי שירה אחת היא? והלא עשר שירות הן. הראשונה שנאמרה במצרים, שנאמר: "השיר יהיה לכם כליל התקדש חגי" (ישעיה ל כט). השנייה שנאמרה על הים, שנאמר: "אז ישיר משה". השלישית שנאמרה על הברא, שנאמר: "אז ישיר ישראל" (במדבר כא יז). הרביעית שאמר משה, שנאמר: "ויהי ככלות משה לכתוב את דברי השירה הזאת" (דברים לא כד). החמישית שאמר יהושע, שנאמר: "אז ידבר יהושע לה' ביום נתת ה' את האמרי לפני בני ישראל ויאמר לעיני ישראל שמש בגבעון דום ויגרם בעמק אילון" (יהושע י ב). הששית שאמרה דבורה וברק... השביעית שאמר דוד שנאמר: "וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת" (שמואל ב כב א). השמינית שאמר שלמה, שנאמר: "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד" (תהלים ל א)... התשיעית שאמר יהושפט שנאמר: "ויועץ יהושפט ויעמד משוררים לה' מהללים בהדרת קדש בצאת לפני החלוץ אומר הודו לה' כי לעולם חסדו" (דברי הימים ב כ כא)...²² העשירית לעתיד לבא שנאמר: "שירו לה' שיר חדש תהילתו מקצה הארץ" (ישעיה מב ז).²³

תוספות מסכת מגילה דף כד עמוד א – עדות שקראו קטע מיהושע פרק ג

ואם היו שלושתן של שלש פרשיות קורין אחד אחד²⁴ - קשיא על מה שאנו מתרגמין "ויאמר יהושע אל העם התקדשו" (יהושע ג) ויש שם ג' פסוקים עד "בעת ההיא" ומקרין אותן למתרגם שלושתן ביחד. ואף על פי שיש פרשה בסוף שני פסוקים.²⁵ והא שאנו מתרגמין הפטרות של פסח ועצרת טפי משאר ימים טובים לפי שהן מדברות בנס היום כדי לפרסם הנס וכן במתן תורה כדי לפרסם הנס.²⁶

חג שמח**מחלקי המים**

והמים להם חומה לשמרם, בים סוף - מימינם ומשמאלם,

בירדן בצפונם הרחק בעיר אדם, ובשולחן שבת ומועד – כחפצם וכרצונם

מים אחרונים: הצעות נוספות להפטרות חלופיות, נכון יותר פרקי נ"ך שמתאימים לקריאה בתורה במועד או שבת, הם יהושע פרק כד: "בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם" כהפטרה לפרשת לך לך (איתנו בכתובים) ואת סיפור [קניית הר הבית](#) לו הקדשנו דף מיוחד ביום ירושלים, כהפטרה לפרשת חיי שרה – קניית הר הבית בהשוואה לקניית מערת המכפלה.

²² פה מתעכב המדרש בקטע שהשמטנו על כך שלא כתוב בפסוק: "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו", וזאת משום שהקב"ה אינו שמח על אבדן רשעים (הם המצרים שטבעו בים). ראה דברינו [מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה?](#) במועד זה.

²³ חזרנו למוטיב השירה שהוא כנראה הסיבה שמסדרי ההפטרות העדיפו את שירת דוד על פני פרקים ג-ד בספר יהושע. אך דא עקא שהנה גם ליהושע יש שירה! שירה שגרמה לגרמי השמים לעצור את מהלכם (אולי הנס הגדול ביותר מכל הניסים) וממנו למדו בהיקש "אחל – אחל" שגם למשה עמדה החמה. מיהושע למשה! ואגב שים לב שהאסמכתא לשירה של יציאת מצרים היא מפסוק בספר ישעיהו המדבר על חג! ביציאת מצרים עצמה נראה שמהרו לצאת ולא שוררו.

²⁴ הקטע שתוספות נדרש לו בגמרא שם קשור להלכה שמובאת במסכת מגילה פרק ד משנה ד: "הקורא בתורה... לא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד, ובנביא שלושה" וזאת על מנת לתת מרווח למתרגם. אבל, ממשיכה המשנה שם, שגם בקריאה בנביא: "היו שלושתן שלוש פרשיות, קורין אחד אחד". ועוד למדנו שם: "מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה. ועד כמה הוא מדלג? עד כדי שלא יפסוק המתורגמן". ראה למשל הפטרת שבת שובה שבה אנו מדלגים מהושע למיכה, וכך גם בהפטרות פרשת יתרו, משפטים, צו, יונה ביום כיפור וכן חג השבועות. בזמנם, היה מנהג זה שכיח יותר ואולי גם עצם הבחירה בטקסט של ההפטרה.

²⁵ היינו אחרי שני הפסוקים הראשונים שבקבוצת שלושה הפסוקים ועוד כאשר יש סימן ס בין השני לשלישי.

²⁶ אגב דיון בדיני הדילוגים בקריאה בנביא, בפרט כאשר נהגו גם לתרגם את ההפטרה לקהל בשפה שהוא מבין, מזכיר פירוש תוספות מנהג שמצוי גם בחלק מהמחזורים הנדפסים בימינו, שהקריאה בהפטרה ביום טוב הראשון של פסח לא מתחילה מפרק ה פסוק ב: "בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות צרים ושוב מל את בני ישראל שנית", אלא בפרק ג פסוקים ה-ז: "ויאמר יהושע אל העם התקדשו כי מחר יעשה ה' בקרבכם נפלאות: ויאמר יהושע אל הכהנים לאמר שאו את ארון הברית ועברו לפני העם וישאו את ארון הברית ולכו לפני העם: ס ויאמר ה' אל יהושע היום הזה אחל גדלך בעיני כל ישראל אשר ידעו כי כאשר הייתי עם משה אהיה עמך". ומשם עוברים לפרק ה. הרי לנו שהמחשבה על קריאה בפרק ג ביהושע לא נעלמה. אבל זה קטע קצר למדי שאינו מזכיר את חציית הירדן והוא בהפטרות היום הראשון של פסח. ואילו ההצעה שלנו היא לקרוא את פרקים ג-ד במלואם ולא ביום הראשון של פסח בו מספרים ביציאת מצרים, אלא ביום השביעי המוקדש לקריעת ים סוף.